

Šteta za zajedničke noći.
opet, daje prvenstvo praktičnom principu, principu moralnosti (praktičnog umra) u svome sistemu filozofije, što izgleda ne-skladno s ovom tezom.

Izvesno rešenje te situacije može se naći u »Dodatku« Kantove *Logike*, gde se razlikuje teorijsko od praktičnog saznanja, ali i od spekulativnog saznanja. Teorijsko saznanje iskazuje po Kantu ono što jeste, a za svoj predmet ono ima biće (Sein), dok praktično saznanje iskazuje ono što treba da bude, tj. sadrži imperativne ili pravila ponašanja, a za svoj predmet ima delanje (Handeln). No Kant uzima da i teorijska saznanja mogu biti praktična ukoliko se iz njih mogu izvesti imperativi, za razliku od spekulativnih saznanja, koja su uvek teorijska, mada ne važi i obratno: sva teorijska saznanja su spekulativna, jer ona u nekom drugom pogledu mogu biti praktiča. Otuda Kant zaključuje:

»Sve konačno izlazi na praktično, i u toj tendenciji sveg teorijskog i sveg spekulativnog u pogledu njihove upotrebe sastoji se praktična vrednost našeg saznanja. Ta vrednost je samo onda bezuslovna ako je svrha na koju je upravljenja praktična upotreba saznanja — bezuslovna svrha. Jedina bezuslovna svrha (krajnja svrha) na koju se konačno mora odnositi sva praktična upotreba našeg saznanja jeste moralnost (apsolutno praktično). Onaj deo filozofije koji ima moralnost za svoj predmet jeste praktična filozofija *kat exohen*, mada svaka druga filozofska nauka uvek ima i svoj praktični deo tj. iz postavljenih teorija ona sadrži neko uputstvo za praktičnu upotrebu istih u realizovanju određenih svrh« (na ranije cit. mestu).

Iz ovog mesta se pokazuje praktični vid celokupne Kantove filozofije: praktična filozofija tiče se apsolutno praktičnog, ali se praktični smisao pridaje i teoriji saznanja, i estetici i svim drugim filozofskim saznanjima. Ako je svaka smisla praksa moguća samo po teoriji koja se nalazi u njenoj osnovi, onda je svako teorijsko saznanje praktično po svojoj tendenciji tj. u pogledu moguće primene: »Sve konačno izlazi na praktično«. Tako se sa Kantovog gledišta inazire put jedinstva teorije i prakse: Praksa bez teorije je slepa (nema smisla), a teorija bez prakse jalova (bez humanog značaja).

* * *

Jedan od osnovnih pojmovi Kantove *Kritike moći sudjenja* jeste *refleksija*. Taj pojam se, kao što je poznato, pojavljuje u izrazu »reflektujuća moć sudjenja« (reflektierende Urteilskraft). Ovu moć sudjenja Kant sada uvodi i razlikuje od »određujuće moć sudjenja« (bestimmende Urteilskraft), o kojoj govoru u svojoj teoriji saznanja u *Kritici čistog umra*. Razlika se sastoji u tome što određujuća moć sudjenja polazi od opštег kao datog i pod to opšte podvodi posebno o kom sudi, dok reflektujuća moć sudjenja polazi od posebnog (partikularnog) kao datog i traži ono opšte ili onaj princip koji se može dobiti polazeći od tog posebnog. Reflektujuća moć sudjenja ima po Kantu estetičku relevanciju, dok određujuća moć sudjenja ima saznanju ili logičku relevanciju.

Sta znači »refleksija« u izrazu »reflektujuća moć sudjenja« može se razabratи iz Kantove upotrebe tog termina i pojma u drugim spisima, ali najpre iz njegove *Logike*. Tu u §6 »Logički akt komparacije, refleksije i apstrakcije« Kant određuje refleksiju kao razmišljanje o tome kako se razne predstave mogu pojmiti u jednoj svesti: pošto se u međusobnom upoređenju predstava u aktu komparacije (comparatio) ustanovi njihova različitost, u refleksiji se, zatim, ustanovljuje ono što im je zajedničko, i to povlačenjem iz prvog pogleda kojim je konstatovana mnoštvenost i različitost na tačku gledišta koja omogućuje pregled celine ili shvatjanje jedinstva predstava. Za Kanta bitni moment refleksije predstavlja upravo sagledanje toga jedinstva. On još određuje refleksiju kao povlačenje duha posle izvršenog saznanjogn akta na Ja kao centar tih alkata i na svoj mikrokosmos, čime tek postaje moguće prisvajanje onoga što je saznao.

Estetičku relevanciju reflektujuće moći sudjenja treba dovesti u vezu sa Kantovim položajem u modernoj estetici, sa njegovom anticipacijom moderne umetnosti, i to ne samo po tome što Kant izriče zahtev da se u prosuđivanju umetnosti podne od posebnog tj. od umetničkog dela kao specifičnog (vid. Lukáčevu kategoriju posebnog kao centralnu estetičku kategoriju u: *Prolegomena za marksističku estetiku*, Beograd, 1961), već i po određenjima moderne umetnosti kao refleksivne (A. Gehlen, H. Friedrich i dr.).

* * *

Zaključujući ovo razmatranje Kantove *Logike* vraćamo se opet onome što smo rekli o značaju i domaćaju njegove ideje logike, i još navodimo jedno aktualno mišljenje o Kantovom položaju u istoriji logike. A. N. Prior (Prior) piše da struja koja je od Kanta potekla »nije bila toliko racionalistička koliko idealistička, a u logici sve više antiformalna, antimatematička i antitehnička«. Ali, ipak, »sam Kant ne bi se mogao opisati kao antiformalan; on je imao prilično visoko mišljenje o mjestu formalne logike u filozofiji« (A. N. Prior: *Historija logike*, Zagreb, 1970), str. 126). Ovo mišljenje se zasniva samo na *Kritici čistog umra* (vid. ibid., (lit. za »Naslede Kanta i Milla«, str. 196), ali se ono može tek održati i opravdati iz Kantove *Logike*, prema razlozima koje smo već naveli.

maks friš

SKICA JEDNE NESREĆE

(odломак iz „dnevnika“)

On je imao prednost, utolikoj nije bila njegova krivica. Kamion sa prikolicom ulazio je u aleju sa leve strane, nešto pre Monpeljea. Bilo je podne, sunčano, slab saobraćaj —

Ona nosi kratku kosu, plava je, pantalone s mesinganom kopčom na širokom opašiću, uz to ljubičaste pop-naočare. Njoj je 35 godina, iz Bazela je, duhovita. Znaju se gotovo godinu dana.

Njeni pitanje: Da li ja vozim sada? nije poslednje što je izgovorila pred tu nesreću (kako on možda kasnije misli); na ovom putu ona je to češće pitala.

U Avinjonu, sâm u kupatilu koje zatvara mada ona još spa-va, odlučio je: Tako ne može dalje! Zeli to da joj kaže pri do-ručku (bez svađe): Okrenimo list! Biće pametnije.

Upoznala ga je kao lekara u gradskoj bolnici, njemu ima takoreći da zahvali za svoj život; zbog njega se razvodili.

Noći u krevetu, uključujući preispitivanje romanike ili go-
tike, svaki dan kao ispit: papska istorija, samo zato su baš u Avinjonu — ona simpatična pišta, ono što on ne zna ili samo donekle zna, tako da postaje nesiguran. Zašto je papa u XIV veku emigrirao u Avinjon, dâ se pročitati, ako je to stvarno zanima. Ali, ne radi se o papama. Kasnije, u krevetu, ona mu opet vraća sigurnost.

Neoženjen je.

Ona misli da je putovanje uspelo. To govorii od Ženeve, gde je kiša lila kao iz kabla. Kasnije se vreme prolepšalo. Ona kaže: Pa, ti i ne gledaš! Najviše je oduševljava Provansa, izgleda kao da peva u toku vožnje.

On je čelav, zna to.

Eks-an-Provans smatra on, naravno, lepim, čak veoma. Međutim, ona mu ne veruje, jer ne gleda u istom pravcu u kojem i ona.

Mesto se ne zove Kaviljon već Kavelon, čuven po šparglama. Uostalom, to mu je rekla još juče. U pravu je. Stvarno se zove Kavelon, jer ubrzo potom stajaće na jednoj tabeli: Kavelon. Zatim on čuti, uskoro će proći kroz crveno stop-svetilo.

„igranje tumor u glavi i zagađenje vazduha“ od dušana jovanovića, u izvođenju slovenačkog ljudskog gledališta iz celja

Hotelska soba s velikim ležajem, gde ona, zatim, čita novine, Le Figaro literer, od čega on, kako to oboje znaju, ništa ne razume. Ona je romanist, dr. fil.

U Nici jedu sa prijateljima, prijatno veče, samo što ona posle ističe kako je on tokom cele večere (riblja čorba) pričao. Svakako, to se partneru može reći. Utuvio je sebi u glavu da nikad više neće govoriti o jelu, te sad preteruje, odlučno čuti dok Marlisa, sa svoje strane, priča o jelu, kao što je, pre svega, običaj u Francuskoj.

To nije njihovo prvo zajedničko putovanje. Ranije je bio duhovit, dok je uživao u tome da ga ona kao lekara zapamtuje. Njihovo prvo putovanje, kad je ozdravila, vodilo je u Elzas.

Još nije napravio neki ozbiljniji prekršaj, ipak bi bio srećan kad bi se Marlisa privезала. Ona to ne čini, plašeći se da bi on vozio još brže. Obećava da će se držati svoga obećanja. Što i čini. Od Kana. Kad primeti da ona uprkos tome gleda na limiju sigurnosti, ne govoreći ništa, on više ne zna što je želeo upravo da kaže. Dosadan je, i zna to.

U Avinjonu, pošto je izašao iz kupatila, reče: Sačekaću dole. Šta se desiš? Ona stvarno ne zna. Možda je premoren.

Ona ceni pametne ljude, pre svega, muškarce, jer misli da su oni pametniji od žena. Pomekad o nekom kaže: On je veoma pametan! Ili: Nije baš pametan. Prilikom ne pokazuje, ako o nekom misli da nije pametan. Ona smatra znakom svoje ljubavi što je vreda ako Viktor u društvu ne govori pametnije od nje.

Ne namerava da se ženi.

Sad važi 140! Na to je čekao. Ne viči na mene! Prvo, on ne viče, nego samo kaže da je na to čekao. Stalno njen pogled prema brzinomeru. Drugo vozi kako to brzinomer pokazuje, tačno 140. To i ona kaže. Juče je vozio (auto-put između Kana i Sen Rafaela), jednom 180, usled čega je Marlisa izgubila maramu. Može da pristane: maksimum 140. Sada ona kaže: To mi je prosto prebrzo. Pri tom on pretiče svaki folksvagen. Ona kaže: Plašim se. On polkušava sa šalom: Juče maksimum 140, danas maksimum 120, kod Bilbaoa će biti maksimum 130. Molim! Pošto on i sam misli da je ovo besmislena šala, smatra da to nije potrebno i Marlisa da ističe. Ona više ne peva, on više ne pretiče, čute.

Njen prvi muž bio je hemičar.

To što u Marselju nije kupila cipele jer je on bio nestapljen, ne uzima mu za zlo; samo kaže da je cipele žuljaju, da u Arlu, gde će biti stapljen, nema cipele za nju.

On bi stvarno radije sam doručkovaо. Ni on ne zna šta se zbilja dešava. Ne poznaće ni jednu ženu koju bi radije nego Marlisa čekao pri doručku. To ona zna.

Koliko je Marlisa pametna?

On zna da to zavisi od njega.

Kasnije možda misli da se već probudio sa slutnjom kako će se ovaj dan završiti nesrećom; da je već pod platanim u Avinjonu to znao.

Njeno bezazleno uživanje u kupovinama; iako joj ništa ne treba, staje pred izloge, prekidajući razgovor. Jedva da se razlikovala od drugih žena.

Poreklom je iz Šura, sin železničara, diplomirao cum laude, prema tome treba da postane primarijus.

Čuveno mesto gde se skupljaju Cigani ne zove se *Saintes Maries sur Mer* nego *Saintes Maries de la Mer!* Ona mu to ne kazuje. Čak izbegava naziv, da ne bi Viktora ispravljala, dok on to možda sam ne primeti.

Zove ga Vik.

Ne želi da bude nadmoćna, što nijedan muškarac ne podnosi, naročito ne Viktor; on je hirurg, dakle naviknut da mu ljudi moraju verovati, a i Marlisa mu je tada verovala.

Njena fraza: Jesi li siguran? Da li je C., neki zajednički poznani iz Bazela, stvarno homoseksualac, želela bi da zna; jedva stiže da o tome kaže svoje mišljenje, Marlisa već uvikuje: Jesi li siguran?

U Avinjonu, gde je čeka pod platanim, odjednom se oseća kao nekad dok je imao smisla za humor. Izgleda mu kao neko prividjenje Sunce nad platanim, vetar, verovatno mistral. Možda će danas biti bolje. Neće joj predložiti da prekinu ovo putovanje. U osnovi je smešno to. Sedi pod platanim na okruglom stočiću i proučava Gid Mišlen kako bi posle znao da najlakše vozi za Marsej.

Njemu je 42 godine.

Jednom kao student proveo je nedelju dana u Provansi. Kada voze prema Arlu misli da prepozna arenu i kada Marlisa čita u Gid Mišlen podatke koji se odnose na prečnik arene, broj mesta, visinu fasade, godinu gradnje itd., čita to na francuskom. To je napisano francuski i Marlisa nije kriva što se on, čim čuje francuski, oseća kao na ispit; i pored toga on razume. Dok čita Gid Mišlen, ona ne gleda na sigurnosnu limiju. Kao student, onda, bio je s nekrom devojkom iz Hamburga; Šta je od toga ostalo: samo sećanje kako ona sedi na kružnom zidu, veoma jasno sećanje na tu arenu u Arlu. Unapred je opisuje. Jedno prijatno veče u Arlu, on priča više nego inače i veselo. Sviđa joj se kad tako priča. Piju (što on obično, kada je na dužnosti ne čini). Sutradan posećuju arlsku arenu — on konstatuje da se setio arene u Nizu, što ne uočava Marlisa nego on.

Ona je vitka, ima snažnu vilicu i pune usne, koje, i kad se ne smeje, nikad ne pokrivaju njene zube. Ko joj kaže da je lepa, propao je; s druge strane, mnogo čini da bude lepa za muškarca koji je smatra pametnom.

Sat posle Arlu on priznaje da je pomešao arenu u Arlu i arenu u Nizu.

Zna da Viktor čeka. Smatra da imaju vremena. Zašto uvek žuri, tako da tada mora čekati? Ona ne može brže. Uvek je isto. Dok sedi pod platanim na okruglom stočiću, govori samom sebi, da to zavisi od njega: jer uvek istrčava. Ona je u pravu; on može da uživa u Avinjonu. Što i čini. Sunce u platanim. Kad vidi da Marlisa opet zastaje pred izlogom i ne dolazi mada zna da on čeka, zaključuje: samo strpljenja. Ona kaže da ni u Avinjonu, kao što je upravo videla, nema cipela za nju. Zatim: da se veoma lako obukla. Da li je u Španiji toplije. On pretpostavlja da jeste, ali ništa ne govori, da ne bi, u slučaju da se ovo putovanje stvarno nastavi do Španije, rekao nešto pogrešno. Međutim, kaže: Jesi li za brioš? i šta joj nuditi: groasan. Baš je to primetio, ali se ne ispravlja, pošto je ona njegovog pitanje prečula. Sada uočava svaku grešku koju napravi. Tako on misli. Pritom ne primećuje, naprimjer, da ona očekuje da joj pripali cigaretu. Izvini! kaže i pruža joj vatrnu. Izvini. Ponavljanje je suvišno.

U Bazelu ne živi ona sa mužem, ali mi sa Vikom; to bi, kao što se zna, otežalo njen razvod.

Kako on nenadno, pošto joj pripali cigaretu, gleda u nju: ne zlobno samo bezlično, kako se gleda neki predmet. Ona piše, zar mu se ne dopada njen lančić. Tada on uvikuje: Mladiću! odjednom tako odlučno. Dok njegova rukica miluje njen obraz, ostaje nejasno čemu taj gest. Na žalost, kelner ne prilazi, iako samo pet koraka odatle briše drugi sto. Polkret njegove ruke ju je zbumio. Odlučio je da ostane veseo i opušten. On kaže: Lepo vreme! Ona piše: Još uvek nisi platio? Pitanje nije prekor; on udara metalnim novčićem o pleh, dok Marlisa uvikuje: Kelner! Sada ovaj prilazi. To što ona, dok on plača, detaljno raspišuje kelnera, kako se stiže do Marsejja, ne bi trebalo da mu je krivo; najzad, Marlisa ne može znati da je on prethodno dobro proučio kartu. Konačno, kada kelner ode, ona piše: Razumeo si?

Cega se on plaši?

Jednom (ne na ovom putovanju) reče ona polušaljivo: Ti nisi više moji hirurg, Vik, moraš se na to privići.

U garaži, sam sa tipom koji je prao kola, on izgovara *benzin* (nazalno) umesto *essence*; ništa ne biva kad nije tu Marlisa.

U Bazelu je sve drukčije.

Jedan jedini put na celom tom putovanju, u Kanu, ona reče: Idio! jer uprkos njenom upozorenju on uleće u jednosmernu ulicu. Zašto je Viktor ne primi ozbiljno? Zatim čeka na sledeću njenu primedbu.

Radije se ona Španiji.

Konačno, ona je romanist, ako katkad usavršava svoj francuski morala bi da bude zahvalna Viktoru.

U Avinjonu je čeka u otvorenim kolima, puši, dok ona mora još nešto da kupi. Imaju vremena. Odmor. On puši, želi sebe da muči. Kada ona, najzad, dođe, prihvata je kao kavaljer, izlazi iz kola i otvara joj vrata, kaže: Pronašao sam twoje naočare za sunce! Bile su ispod sedišta. Marlisa kaže: Gle! kao da ih je on bio izgubio, po drugi put na ovom putovanju. Ono što je Marlisa još želela da kupi, turpaju za nokte, nije našla; ali je kupila cipele za plazu, koje njenom deluju veselo. Zašto je sada neraspoložena? Stalno joj se čini kao da je Viktor nestapljen. Kao u Marselju. Ima pola kofera cipele, i on ne shvata zašto ona još od Marselja nosi samo cipele koje je žuljaju. Njegov predlog da ponovo idu preko Marselja, nije ni malo ironičan, ali ona mu ne veruje. Sad su oboje neraspoloženi.

Da Manča, kako je Marlis tvrdila, ne leži severno od Madrida, zna svakog; ipak je on, pre nego je ona sišla na doručak, još jednom pregledao kartu. Ne da bi se na to vratio. Samo da bi se uverio.

Putuju u otvorenim kolima, pošto je obećao da se neće ni trenutak odmjerati. Drugo je, međutim, da li čovek sedi za volanom ili pored njega. To što tada, (kao između Kana i Sen Rafaela) više ne pretiče, nego zastaje iza svakog teretnjaka, stvarno je smešno; nakon toga smatra samog sebe nemogućim.

Mrzi svoje ime *Viktor*, ali ne sviđa mu se ni kada ona kaže: *Vik*, naročito ako ljudi za drugim stolom to čuju.

To da Evropa mora i da će preći na jedinstvenu monetu, njegovo je mišljenje; Marlis nije uverena, ali sluša njegova obrazloženja i ne govori ništa na to. Zašto se on uzbuduje? To nije razlog što ona ne veruje.

Ona je potpuno zdrava.

Kada ona čuti, on ocenjuje samog sebe. Zašto on sada govori o šparglama iz Elzasa (dakle, opet o jelu) umesto da pogledom traži gde je put za Monpelje? Ona stavљa naočare za sunce, kaže: Ovuda idemo za Lion, a pošto on čuti: Mislim, ti želiš za Monpelje. On pruža levu ruku kroz prozor da bi se razdrmao. Uskoro vidi putokaz: Sve informacije. U Elzasu, onda na njihovom ljubavnom putovanju, ona je jednostavno verovala. Po novo putokaz: Sve informacije. Još uvek ni jedna greška.

Kad pomisli da je duhovit, ona većinom ne smatra tako; posle opet izgleda da se ona nasmeja zbog neke njegove primedbe, a sad on ne zna zašto.

...
Vezuje maramu, novu, koju je kupila umesto turpije za nočke; Viktor to zapaža tek kad ga je upitala: Kako ti se dopada? Odjednom kaže: U pravu si! kao da je ona nešto rekla posle njegove napomene da je jednom bez nje jednom već vozio od Bagdada prema Damasku kroz pustinju i da ga je pronašao; sada on kaže: Sada smo u dupetu! što nju iznenađuje, jer to, inače, nije njegov način izražavanja. On se sмеje kao da stoji na čuvenom Pon d'Avignonu koji se lomi u sredini; stvarno se nalaze samo u nekom industrijskom području sa tablom: *Zabranjen prolaz*. Prebacuje u rukverc, ona kaže: Ne budi nervozan. Kad je posle niza grešaka (čuju se one iz motora) pronašao ulicu, ukoju zna svaki idiot, Viktor još uvek nije rekao da li mu se sviđa njena nova marama.

Bez sumnje ona je pametna.

Kada bi sada mogao da obuče svoj beli lekarski mantil, sve bi odmah bilo drukčije; misao da on u belom lekarskom mantili vozi kroz Provansu i prema Španiji —

Zašto on ništa ne govori?

Nije tačno da mu se još nikad nije desila nesreća. Samo Marlis ne zna, odavno je to bilo. I sam je, takoreći, to zaboravio. Kada se setio, pogledao je sa strane Marlis: kao da ga ona podseća svojim čutanjem na to dok je upravo preticao jedan dešvo.

Šta odista znači pleksus? On je hirurg i bilo bi smešno ako to ne bi znao. Uprkos tome on čeka da ona kaže: Jesi li siguran? Međutim, ona čuti. Tek kad se Viktor zamisli kako da put preko Eg Monta skrati, reče ona: Jesi li siguran?

Marlis sedi bosa u kolima, jer je cipele žuljavaju, ali ne govori ništa o tome. I on čuti — umesto da bilo šta priča.

Zašto joj stavlja ruku na bedro?

U Antibu se izdrogo na nju, ne seća se, međutim, više, kako je do toga došlo. Kasnije požele da se izvini time što reče: Dobro, de! — bled od ljetine, ne verujući da nije u pravu: Izvini!

Da li o ravnici koja Marlisu ushićuje, kao što su Provansa ili Kamarg, treba da se raspravlja, stvarno je nevažno. Zašto on insistira na Kamargu. Možda je čak u pravu.

Ni reči do Eg Morta.

Uprkos njenom prigovaranju, koje ne jednom propraća grimsom na licu, on vozi na odista vrlo skučeno mesto za parkiranje. Bez ogrebotine, i čak iz prvog pokusa. Sto koraka dalje su potpuno slobodna mesta za parkiranje, i čak u senci. Samo ni Marlis nije to mogla da predvidi. I ona čuti.

Aperitiv pod platanima, sam, dok ona razgleda gradić. Iznenada se oseća kao na odmoru. Ova svetlost pod platanima, ova svetlost itd.

Da mu ona zahvaljuje za život, nije on, Viš, nikad pomislio. Bila je to operacija koja po pravilu uspeva. Možda je ona to mislila —

Ovde bi se moglo ostati. Jedanaest je časova, suviše rano za doručak. I poreska moglo bi se ovde ostati. Stara tvrdava stiže od mistrala. Kada se Marlis vrati, biće kao preporoden: veselo, opušten — to zavisi od njega, samo od njega.

... Ponekad poželi dete od nje.

Ona ne zna zašto Viktor pravi takve gluposti, kao u Antibu. Prvo se izdire na nju, tada predlaže restoran, *Bon Oberž*, Tri-Zvezde. Ona ne veruje tim zvezdama. On insistira na tome. Po novo neraspolažen što njegov predlog ne pali, ostavlja je da sama još koji sat tumara kroz Antib. Šta on radi? Kada se vrati opet ista priča gde da jedu: njen prigovor da ima restoran u blizini, zašto Tri-Zvezde itd. Kraju gde on vozi ne izgleda da ima restoran; kad ona, najzad, piše: Jesi li siguran? on vozi dalje, bez reći, skreće, još jednom skreće i tu piše: *Bon Oberž*. Šef sale ih vodi do stola na terasi, koji je gospodin pre jedan čas lično tražio. Na žalost, sad je na lepoj terasi suviše hladno, umutra kulise, posluga u narodnim nošnjama, jelo je umereno ali skupko, ipak ništa zato. Marlis je mila, mada se pre jedan čas izdrogo na nju; učinio joj nažao.

Mistral je takođe ime jednog pesnika — što je Viktor znao. Međutim, veter ne dolazi, što upravo znači mistral, sa mora, kako misli Marlis. To uzgred. Ali ona je, naravno, u pravu: *Letr de mon Mulen*, koja je napisao Alfonso Dode i koja je pročita u školi, nisu, međutim, od Mistrala. To uzgred. Ona je odista samo rekla: Mistral je pesnik, što ti znaš.

On vozi »porše«.

Pod platanima Eg Morta: dodiruje saško kalko bi se uverio da nije izgubio pasoš. Još ga ni jednom nije izgubio. Njegov strah što mu pasoš nije u sakou; ali istog trenutka se seti: pasoš je u kolima. Siguran je, seća se tačno kako ga je stavio u pregradak; ali potražiće.

Da je sproveo svoju odluku iz kupatila, da danas prekinu ovo putovanje, sada bi bili u Lionu, uveče u Bazelu — dok je ovde tako lepo: Ovaj vazduh pod platanima, ovaj vazduh itd. Kada ona dođe predložiće joj da prošetaju do mora.

... Valjda će, najzad, naći cipele.

Pod platanima u Eg Mortu: jedan čas pre nesreće želeo bi još koju crnu kafu. Da li je umoran za vožnju. Veliča svetlost pod platanima, tu svetlost itd., golubovi guču oko spomenika Sen Luka. Marlis bi želela da krenu, ona stvarno nije gladna, ne požele čak ni aperitiv. Sad Viktor misli da imaju vremena. Starac sa tri dugačka francuska hleba pod rukom.

... Španija je bila njena ideja.

Ne smatra sebe egoistom. Samo je srećan kad pomisli da može nekog učiniti srećnim. To ne uspeva, te je užasnut; sve primenjuje na sebe.

Ko ih gleda sa strane, ni malo se ne čudi što ona čita *Le Provansal*, dok on, ispruživši duge noge na trotoar, pije likaf i očekuje čudo — moralno bi doći spolja, od razgugutanih golubova... Bio bi spremjan da se venča. Samo pitanje raspolaženja. Hoćeš li ovde još dugo sedeti? pita ona. Izvini!, kaže on: Pa ti čitaš novine, ne ja. On ne misli tako kako to zvuči, i tada nosi njenu tašnu, iz potrebe da bude kavaljer, ona je navikla. Dakle, nikakvo čudo.

Prvi put sad Viktor želi da pogleda trg Romanika. Ona ne želi. Idu ruku pod ruku.

Prvi put sad Viktor svuda zastajkuje. Pijaca s voćem i povrćem. Dirljivo je kada Viktor kaže: Ovde ima cipela! a očevidno još uvek ne zna šta ona traži.

Zašto moraju u Španiju?

On čeka u jednoj ulici, Marlis je zaboravila svoju maramu, ali on stvarno ne čeka Marlis. Šta bi radio kad ne bi bio sam? Kad primeti da ona dolazi, da opet zastajkuje pred nekim izlogom, on kupuje Herald Tribjun da bi saznao šta se u svetu dešava. Za trenutak, kada podigne pogled sa novina, Marlis je isčezla —

Turisti pri ručku.

Kasnije ona reče: Oprosti! Kupila je neku smešnu kapu. Ne! sмеje se ona: Za tebel! Marlis je u najboljem raspolaženju. Dok on otvara kola, ona piše: Da li ja sada vozim? On vozi. Zašto uvek samo on? Traži neumoljivo da ga pusti za volan.

Ne može se to sada objašnjavati. Ne dopada ti se? Ona misli šarenu kapa. Prvi put on se plasi ulice.

Ona je dete.

Njegov pasoš je u pregratku.

Ti izgledaš veselo. Stavila mu je na glavu šarenu kapu, da ne bi delovao tako ozbiljno. Čudi se što se Marlise priveze. Bez insistiranja. Ostavlja kapu na glavi, dok »šaltuje«, osvrće se da ne bi pozadi naletio na koga. Samo sada nikakva greška —

Dakle, to je bio Eg Mort.

Ona ima sina koji ide u školu; studirala je u Parizu; sad se razvodi; žena je, nikakvo dete.

Konji Kamarga. Ponekad ona nešto kaže, ponekad on. Na sreću, slab saobraćaj. Tada, opet on pokušava da misli o poslu: Kada je čovek mrtav? Problem pri presadivanju srca. Iznenadjuje sebe za trenutak, kad kaže: Moram sutra promeniti ulje! umesto da kaže šta misli. Objasnjava to sebi suviše jednostavno.

Ranije, kao dete, jahala je.

Vazi iza nekih belgijskih kola sa prikolicom, ne pretičući; kada, najzad, pretiče, upravo je to još dostižno, ali bilo je opasno. Ona ništa ne govori.

Pacijenti ga cene: njegov mir, njegov mir, njegovu sigurnost, njegovu pouzdanost itd.

Sad ona nosi veselu kapu. Sve ti pristaje! kaže on, ali gleda kuda vozi. Da li on uopšte sluša? Ona mu čita iz Gid Mišlena kako bi se radovao pečinskom slikarstvu Altamire, te da ne misli na promenu ulja, tako on zna zašto putuju do Altamire. Ona to lepo zamišlja.

Uvek je imao sreću, ako se uporedi sa drugim ljudima, u pogledu zdravlja i posla i uopšte, samo ne kao alpinista (Pik Buin) —

Ona kaže: Pomišlaš li već opet na jelo! On ne misli ništa, već gleda na put ispred sebe; hteo je samo nešto da kaže, ono što ima da radi u Monpelju, jer gleda znak: *Monpelje 12 km.* Bolje što nije rekao ništa.

Viktor prolazi sa laikim ozledama, raseklime na slepoočnici, ne seća se, međutim, nikakvog teretnjaka sa prikolicom. Ona umire na putu za bolnicu u Monpeljeu. Ne seća se ni trenutak aleje gde se to dogodilo, gde sad leži medu planinama prevrnuta prikolina; pri uviđaju, čini mu se kao da se prvi put nalazi u ovoj aleji sa raskrsnicom, gde je saslušavan (na francuskom) i saznaće da je imao prednost, dakle nije kriv.

Kasnije postaje primarijus.

Deset godina nije nikada spomenuo nesreću kod Monpeljea; ne zna kako, kako je došlo do nje.

Nekoliko poznavnika znaju to otprilike.

On postaje šef jedne klinike, otac dvoje dece, mnogo putuje, ali nikad u Španiju.

Lekar ima potrebu da priča pred početkom neke operacije o sebi, a to mu je poznato; uprkos tome on spominje svoju nesreću kod Monpeljea u Francuskoj: — Imao sam prednost, kao što je rečeno, utoliko nisam kriv... Zatim dodaje: Stvarno kako nam se dogodila ta nesreća? Ni pacijent ne zna. Zašto jednostavno ne kaže laku noć, ono uobičajeno: Spavajte, ako vam šta treba zvonite dežurnoj sestri. Ali prethodno je to već rekao. Zatim uzima knjigu sa noćnog stola ne čitajući ništa sem naslova. Vraća je opet na staro mesto. Šta je stvarno hteo da kaže: Nema razloga za zabrinutost, što će sutra da prisustvuje operaciji ali sam je neće vršiti, međutim, učestvovaće u njoj, nema razloga za zabrinutost itd.

Nikad više nije imao nesretni slučaj.

Pacijent, očito razočaran, ne usuđuje se da pita, zašto sâm šef ne vrši operaciju.

Njeno pitanje: Jesi li siguran?

Nikad više nije govorio o nesreći.

Marlis je videla teretnjak, opomenula ga je, video je teretnjak, ali nije kočio; imao je prednost. Može biti da je čak dao gas, da bi pokazao da je siguran. Kriknula je. Žandarmerija iz Monpeljea dala mu je za pravo.

Preveo sa nemačkog
Božidar Zec

dusjan radak

laza kostić
završava kritički spis
o jabuci
koja se koristi
nakon doručka u prirodi
i gleda
kroz prozor
sportske radnike kako
pevajući trče
negde
ka vrhu ulice
i upravo to
razmišlja on
nagoni velike umove
da kupuju što više
mastila
stoje nad svežom hartijom
pale svetlost noću
razgovaraju
sa sobom
sa stopalom i
zidom
a tako se valjda
mogu izbaci
neravnine teksta
razložiti
kompleksne pojave
na proste delove
tako se valjda
dolazi do velikih otkrića
i sve to on zna
laza kostić

posle obilnog
doručka ručka večere
odlazi u duge šetnje
visoko dižući pogled
dok ptice oko leti
i neki dečaci
sa strepnjom ga sledi
on gura ruku u džep
vadi jevtine cigare
i puši
dim odlazi na nebo

i dok hoda bulevaram
dobre gospode se
došaptavaju
i smeše
crveni autobusi prolaze
i svi mu mašu
on stane pred
knjižarom
pušta nove dimove
smetenio
popravlja kravatu
i nastavlja da korača
a njegovo lice je
tužno
njegovo srce kuca
popodne
laza kostić
zaliva cveće u svojoj sobi
uzme neku knjigu
počinje da je
čita
zatim sedne na stolicu
i zamislili se
seći nokte
rezati kosu
prevrtati se u vazduhu
živeti
sve to uraditi
i plakati
plakati

laza kostić
voli da se uhvati za sto
ili neki drugi
stabilni predmet
dok razmišlja
jer i svi drugi
koji rade isto
što i on
pamte se
po nekoj osobnosti
koju ostali nemaju

i tada
upravo tada
laza kostić
ustaje sa stolice
bacaj se
na ostatek paštete
i igra se nožem
u svojoj sobi
tako postaje veseo

onda kaže sebi
da hoće da bude
zaljubljen
i on bude
zaljubljen
zatim kaže
da hoće da bude
neka divlja zver
i bude divlja
zver
i tako
laza kostić
postaje sve ono
što hoće

potom se
laza kostić
strašno uzbilji
stane kraj vrata
i užasno počne da više
tako da gospođu
koja visi na zidu
u ramu
a to je st mary on higway
počinje da hvata
groznica
i ona se trese
ali svi oni
koji mogu da čuju
lazu kostića
kako se dere
znaju da se ustvari to
laza kostić
bori sa svojim
pesmama
i niko na to
ne obraća pažnju
lazi kostiću
je vrlo žao što niko
na to ne obraća pažnju
ali mu je i krivo
što ne može
da se seti
nečeg drugog
kako bi nágovestio
ljudima koji vole
njegove pesme
da je opet gladan

zapravo
laza kostić
je svetski čovek
on se dopisuje
sa nekim svojim rođacima
koji žive
po evropskim i afričkim
prestonicama
i oni mu pišu
da su dobro
i još neke druge stvari
čak se rasipitu
za njegove pesme
ali on ne želi
da ga ljudi nazivaju
hvalisavcem
no
laza kostić
ima čim da se teši
pred njim je široka
budućnost
pred njim će pasti
autoriteti
kada tome dođe vreme
i zbog toga je on
strpljiv
i pokorava se
zaštonima psihologije
jer će se ljudi
ipak rastuziti
i savest će početi
da ih grize
on će postati
slavni
laza kostić

tako umiren
on započinje da piše
završetak
kritičkog spisa
o jabuci
najpre od cele jabuke
koju će najpogodnijim
metodama
razložiti na
proste sastojke
do najsitnijih delova
i stići
do njene suštine

St mary